

Náučný chodník Po stopách predkov

Kraj:	Banskobystrický
Okresy:	Krupina a Banská Štiavnica
Geomorfologické jednotky:	Podunajská pahorkatina a Štiavnické vrchy
Geologické jednotky:	neogénna panva a sopečné pohorie
Chránené územie:	Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy
Prístup:	bus Lazdany, most
Východisko:	Lazdany, centrum
Trasa:	Lazdany - Klastavskou dolinou - Klastava - dolinou Klastavského potoka - dolinou Dobrej vody - chata Dobrá voda
Dĺžka, prevýšenie:	14 km, prevýšenie 365 m
Čas prechodu:	5,5 h
Počet zastávok:	9
Náročnosť:	stredne náročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, historické

Typ chodníka: samoobslužný, líniový, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: nie je

Rok otvorenia: 2001, 2013 obnova

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Obecný úrad Ladzany, Ladzany 113, 962 67 Ladzany, tel. 045 / 5596 177; Obecný úrad Baďan, Baďan 11, 969 75 Baďan, tel. 0918 892 842

Poznámka: Trasa je sčasti vhodná pre bicykle.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný na terénne vyučovanie, je však potrebné počítať s dĺžkou trasy.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Ladzany. Drobná obec juhozápadne od Krupiny v severovýchodnom výbežku Ipeľskej pahorkatiny pri okraji Štiavnických vrchov a Krupinskej planiny pri Klastavskom potoku. Prvá písomná zmienka pochádza z roku 1233. V roku 1285 pripadla hradu Litava (neskorší názov Čabrad). Obyvatelia sa živilí poľnohospodárstvom, pôvodne prevažne chovom dobytka - pastierstvom, no pred dvoma storočiami sa začalo rozširovať vinohradníctvo a ovocinárstvo, ktoré pretrvali dodnes - pri obci je ovocný sad, pomenovaný po miestnom významnom ovocinárovi Jánovi Madoľovi. Pestovalo sa tu viac ako 60 druhov jabloní a obec patrila v druhej polovici 20. storočia medzi najväčších pestovateľov ovocia na Slovensku. Pôvodná kruhová románska rotunda zo začiatku 13. storočia bola viackrát prestavaná - dnešný jednolodový evanjelický kostol so zachovanými historickými prvkami (gotická krstiteľnica, renesančný obraz z druhej polovice 16. storočia) je kultúrnou pamiatkou. Od začiatku 20. storočia postupne vybuodovali dolinou Klastavského potoka z Hontianskych Tesár pre dopravu dreva i kameňa z lomu úzkokolejnej železnice, dlhú až 36 km.

Klastava. Bývalá samostatná obec v južnej časti Štiavnických vrchov južne od Banskej Štiavnice pri Klastavskom potoku, od roku 1971 časť obce **Baďan**. Obe obce od 14. storočia až po zrušenie poddanstva v 19. storočí patrili do majetku rôznych zemepanských rodín a mešťanov. Prvá písomná zmienka je z roku 1285. Juhovýchodne od osady vo svahu nad cintorínom sa zachovalo - podobne ako na iných geologickými podmienkami podobných miestach Hontu - niekoľko pivníc svojrázneho tvaru, vytesaných pred stáročiami do andezitových tufov. Počas tureckých nájazdov slúžili ako sýpky, ale aj ako úkryt, a to i počas svetových vojen. Pre svoju konštantnú teplotu počas celého roka okolo 15 °C slúžili až do 70. rokov 20. storočia na uskladňovanie potravín (zeleniny, zemiakov, vína, ovocia). Nepoužívané pivnice časom schátrali, otvory do nich zasypali svahové sedimenty a zarástli krovím. Pred niekoľkými rokmi štyri z nich obec vyčistila a sprístupnila (dostupné sú od štvrtého informačného panela náučného chodníka Po stopách predkov „Klastava“). V Baďane na vyvýšenom mieste v jeho severnej časti stojí evanjelický a. v. kostol, ktorý vznikol na prelome 15. a 16. storočia prístavbou neskorogotickej lode a presbytéria na mieste pôvodnej apsidy románskej rotundy z 12. storočia. Rotunda z opracovaných kamenných kvádrov má priemer 5,8 m a jej múry sú hrubé 90 cm. V 19. storočí k južnej stene kostola ešte pristavali vežičku so šindľovou ihlancovou helmicoou.

Počúvadlo. Maličká obec v južnej časti Štiavnických vrchov južne od Banskej Štiavnice a 6 km južne od Počúvadlianskeho jazera (viac > Lesnícky náučný chodník Počúvadlo) v zvlnenom horskom území, obkolesená vrchmi s výškou 600 - 723 m n. m. (Skalka). Stojí v nej klasicistický evanjelický kostol z roku 1771 s trojstrannou maľovanou barokovou emporou z druhej polovice 18. storočia. Obec zohrala významnú úlohu v odbojovom hnutí v rokoch 1944 - 1945, najmä skupiny Sitno Ladislava Exnára.

Necelé 2 km juhovýchodne od obce je pri Klastavskom potoku, vytekajúcom z Počúvadlianskeho jazera, ruina **Počúvadlianskeho mlyna** - usadlosti zničenej pri akcii protipartiznárskej skupiny Edelweiss (pamätané miesto obetí druhej svetovej vojny).

Skalné (kamenné) obydlia v Lišove. Obytné miestnosti s rôznymi funkciami vysekané v ľahko obrábatelnom vulkanickom tufe vo svahoch doliniek pramenných tokov Lišovského potoka severne od obce Lišov, ležiacej v podhorí Štiavnických vrchov juhozápadne od Ladzian v rámci Brhlovského predhoria v Ipelskej pahorkatine, podcelku Podunajskej pahorkatiny. Obydlia, využívané ešte v 50. rokoch 20. storočia, tvorila kuchyňa, obývačka a spálňa. Ich tunajšie dokonalé opracovanie včítane priestorovej dispozície je výnimočné, boli vyhlásené za miestnu pamätihodnosť. Pozornosť zaslúžia i ďalšie objekty počtom obyvateľov maličkkej obce **Lišov** (Lišovská izba, galéria masiek z celého sveta, zachovalá a udržiavaná ľudová architektúra a i.).

Podunajská pahorkatina. Rozsiahly geomorfologický celok v juhozápadnej časti Slovenska medzi Pezinkom a Trstínom na západe, Šahami a Štúrovom na východe, Sencom, Sereďou, Novými Zámkami a Dunajom na juhu s jazykovitými výbežkami k severu pozdĺž riek k Novému Mestu nad Váhom, Bánovciam nad Bebravou, Zlatým Moravciam, Pukancu a Sebechlebom, tvoriaci severnú a severovýchodnú časť Podunajskej nížiny. Na juhu susedí s Podunajskou rovinou, na západe ju ohraničujú Malé Karpaty a Považské podolie, zo severu do nej prenikajú ďalšie jadrové (Považský Inovec, Strážovské vrchy, Tribeč, Hornonitrianska kotlina) a na východe vulkanické geomorfologické jednotky (Pohronský Inovec, Štiavnické vrchy, Krupinská planina a Burda). Podunajská pahorkatina sa rozprestiera v oblasti dolných tokov Váhu, Nitry, Žitavy, Hrona a Iplá (tvoriaceho s Dunajom na juhovýchode slovensko-maďarskú štátnu hranicu) v nadmorských výškach od 103 m (povyše ústia Iplá do Dunaja) do zhruba 400 m (severovýchodne od Pukanca v cípe zabiehajúcom pozdĺž Sikenice hlboko do Štiavnických vrchov). Povrch pahorkatiny je hladko modelovaný, striedavo rovinný - na nivách a terasách vodných tokov (hliny, piesky, štrkopiesky) či sprašových tabuliach (spraše, sprašové hliny) - a mierne zvlnený až zvlnený - na širokých a plochých chrbtoch so svahmi plytkých i hlbokých dolín a úvalín na erózo-denudačne rozčlenených zvyškoch neogénnych morských a jazerných akumulácií (íly, piesky a štrky), proluviaálnych kuželoch pod úpäťami susediacich pohorí (ostrohranný skelet, zvetralé valúny), ostrovoch naviatych pieskov či vulkanických tufov alebo na miestach postihnutých nerovnomernými tektonickými pohybmi, ktoré sa prezentujú mozaikou lokálnych (zamočiarených) zníženín a (zalesnených) vyvýšenín a náhlými (pravouhlými) zálomami riečnej siete. V dôsledku tejto pestrosti reliéfu so striedajúcimi sa nápadnými, prevažne severo-južným smerom pretiahnutými paralelnými vyvýšeninami a zníženinami sa člení pahorkatina na 11 geomorfologických podcelkov - dielčích pahorkatín (Trnavská, Nitrianska, Žitavská, Hronská a Ipelská) a nív (Dolnovážska, Nitrianska, Žitavská, Hronská, Čenkovská a Ipelská). Neogénne sedimenty, prekryté sprašami a sprašovými hlinami tvoria materskú horninu černozezí a hnedozezí, patriacim k najúrodnejším pôdam Slovenska. Okrem na nich pestovaných obilnín a olejnín tu má výborné prírodné podmienky a dlhú tradíciu aj vinohradníctvo. Lesy sa prakticky nezachovali, s výnimkou miniatúrnych lokálnych zvyškov historických dúbav či dubohrabín či ostrovov na menej úrodnom podloží (štrky, vulkanity). Na tektonické poruchy viazané prirodzené teplé a studené minerálne pramene (Dudince, Santovka, Levice, Piešťany) dopĺňajú umelé geotermálne pramene (vrty) (Štúrovo, Podhájska, Polný Kesov).

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Štiavnické vrchy. Chránené územie vyhlásené v roku 1979 na takmer celom území Štiavnických vrchov s výnimkou niekoľkých ich okrajových častí. Pohorie, budované vulkanitmi a andezitovým vrcholom Sitna dosahujúce výšku 1 009 m n. m., leží na rozhraní dvoch klimatických typov a prenikajú doň od juhu teplomilné a od severu karpatské horské prvky flóry a fauny. Fytogeograficky územie patrí do obvodu predkarpatskej flóry. Severnú hranicu svojho rozšírenia tu dosahuje napr. dub cerový a javor tatársky, na výslunných lokalitách s plytkou skeletovitou pôdou rastú xerotermy, ako kostrava valeská, kavyl vláskatý či kukučka vencová. Veľkú časť územia CHKO zaberajú lesy (65 %), ktoré sú druhovým zložením najmä v centrálnej časti vplyvom

stáročnej banskej a hutníckej činnosti po totálnom odlesnení nepôvodné, tvorené smrekovými monokultúrami. Lokálne sú vo vyšších polohách bučiny s jedľou a umelo vysádzovaným smrekom a na skeletnatých pôdach lipovo-javorovo-jaseňové sutinové lesy. Na karbonátové podložie v okolí Sklených Teplíc sa viaže výskyt tisu. Zo živočíšstva sú zastúpené o. i.: orol kriklavý, myšiak hôrny, rys, mačka divá, medveď hnedý, vydra riečna, vidlochvost feniklový a ovocný, žije tu tiež vzácna modlivka zelená, roháč obyčajný a fúzač alpský. V opustených banských dielach sa vyskytuje niekoľko druhov netopierov (podkovár veľký, p. malý, netopier obyčajný...). Lokálnymi zvláštnosťami lesov sú hojné prímеси cudzokrajných drevín, súvisiace s pôsobením lesníckej katedry od roku 1807 – súčasť Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. K svojrázu územia CHKO významne prispievajú historické banské diela, a to najmä vodné nádrže – tajchy –, budované v minulých storočiach ako zdroj energie i úžitkovej vody pre banícke účely, ktoré spolu s napájacími a náhonovými jarkami a ďalšími zariadeniami tvoria unikátny vodohospodársky systém. V hraniciach CHKO leží viacero území európskeho významu (súčasť sústavy Natura 2000), z ktorých najrozsiahlejšími sú Hodrušská hornatina, Suť a Skalka.

Názvy informačných panelov

1. Poznávaj a chráň
2. Veľký kameňolom
3. Klastavský mlyn
4. Klastava
5. Pod Štálikom
6. Kazárka
7. Počúvalský mlyn
8. Kováčska hôrka
9. Dobrá voda

V Ladzanoch je samostatný náučný panel bez číslovania.

